

***Internationaal Verdrag inzake de
economische, sociale en culturele rechten***

4de Belgisch Verslag

**Standpunt van de adviesraden en
verenigingen die de personen met een
handicap vertegenwoordigen**

**Alternatief verslag op initiatief en onder
coördinatie van het Belgian Disability Forum**

Maart 2013

INHOUDSOPGAVE

Samenvatting van het standpunt van de adviesraden die de personen met een handicap representeren over het verslag voorgesteld door de Belgische Staat	4
Inleiding	6
Context van het advies	6
Inhoud van het alternatief verslag	8
Algemene beschouwingen	8
Artikel 2.2. Niet-discriminatie – pagina 8 en volgende van het Belgisch officieel verslag	11
Feitelijke discriminatie:	11
Gebrek aan redelijke aanpassingen:	13
Artikel 3. Gelijkheid mannen-vrouwen– pagina 13 en volgende van het Belgisch officieel verslag	15
Schending van artikel 3	15
Bijkomende aandachtspunten	16
Artikel 6. Tewerkstelling - pagina 20 en volgende van het officieel Belgisch verslag	16
Artikel 6.1. Recht op arbeid	17
Artikel 6.2. Technieken gericht op de economische, sociale en culturele ontwikkeling	18
Artikel 10. Bescherming en ondersteuning van het gezin - pagina 39 en volgende van het officieel Belgisch verslag	19
Recht om te huwen en een gezin te stichten	19
Recht op de erkenning van de mantelzorger	20
Artikel 11. De levensstandaard – pagina 52 en volgende van het officieel Belgisch verslag	22
Recht op een fatsoenlijk inkomen	22
Dezelfde rechten, onafhankelijk van de leeftijd	23
Toegang tot een betaalbare en aangepaste woning	23
Artikel 12. Gezondheid – Pagina 57 en volgende van het officieel Belgisch verslag	24
Informatie en communicatie	24
Meerkosten ten gevolge van handicap	25
Opleiding van verplegend personeel	26
Artikel 13. Onderwijs – pagina 66 en volgende van het officieel Belgisch verslag	26
Artikel 15. Het culturele leven – pagina 77 en volgende van het officieel Belgisch verslag	29
Toegankelijkheid van de infrastructuur	29
Toegang tot culturele manifestaties	29

Toegang tot televisieprogramma's	29
Toegang tot culturele producten	30
Intellectuele eigendom	30
Slotaanbevelingen	30

Samenvatting van het standpunt van de adviesraden die de personen met een handicap representeren over het verslag voorgesteld door de Belgische Staat

Op initiatief van het Belgian Disability Forum hebben de Belgische personen met een handicap en hun vertegenwoordigers, adviesraden en de verenigingen die de rechten van de personen met een handicap verdedigen, kennis genomen van het 4de Belgische verslag over de invoering van het Internationaal verdrag inzake de economische, sociale en culturele rechten.

Zij wensen een beeld te schetsen van de reële situatie van extreme uitsluiting en de schending van fundamentele rechten waarmee personen met een handicap (mannen, vrouwen, kinderen, ouderen) in België worden geconfronteerd.

In België worden de fundamentele rechten van mensen die het slachtoffer zijn van een lichamelijke, mentale of zintuiglijke handicap gedeeltelijk of volledig beperkt door de praktijk van het dagelijkse leven.

Artikel 2.2.: Non-discriminatie: tal van personen met een handicap en hun families kunnen op heel wat domeinen hun elementaire rechten niet genieten en uitoefenen. In de praktijk blijven redelijke aanpassingen immers uit, wat overigens strafbaar is in het kader van de antidiscriminatie-wetgeving.

Artikel 3: Gelijkheid mannen -vrouwen: vrouwen en jonge meisjes met een handicap ondergaan een dubbele discriminatie, enerzijds door hun geslacht en anderzijds door hun handicap. In de praktijk wordt een aantal van hen daadwerkelijk uitgesloten van degelijk onderwijs en bijgevolg van een bevredigende job, van een gevoelsleven en vaak van het moederschap, zelfs van het recht om een gezin te stichten.

Artikel 6: Recht op arbeid: wanneer personen met een handicap over de nodige kennis en vaardigheden beschikken om een bijdrage toe leveren aan de ontwikkeling van onze maatschappij, maken vooroordelen, het gebrek aan redelijke aanpassingen en het gemakkelijk excuus van de economische crisis het voor de meeste onder hen onmogelijk een job te vinden.

Anderen kregen nooit toegang tot een opleiding die nodig is om werk te vinden in de private of openbare sector, waardoor ze dikwijls beperkt zijn tot de beschermde sector.

Tot slot versterkt de stijgende ontwikkeling van niet aan personen met een handicap aangepaste technologische middelen het groeiende fenomeen van uitsluiting en armoede bij deze groep.

Artikel 10: Recht op de bescherming en gezinsbijstand: door vooroordelen en een gebrek aan informatie en bevoegde diensten is er geen ondersteuning voor personen met een handicap met een kinderwens, of personen met een handicap die nood hebben aan een harmonieus affectief of seksueel leven, onafhankelijk van een mogelijk ouderschapsproject. Bovendien ondergaat ook het gezin van de persoon met een handicap bepaalde vormen van discriminatie en sociale uitsluiting door "associatie", en zal het op zijn beurt de fundamentele rechten worden ontnomen die in dit Verdrag zijn vervat.

Artikel 11: Recht op een bevredigende levensstandaard: de tegemoetkomingen die personen met een handicap ontvangen, volstaan niet altijd om een behoorlijk leven te leiden en duwen hen vaak onder de armoedegrens. Bovendien krijgen personen bij wie de handicap is vastgesteld na de leeftijd van 65 jaar geen toegang tot heel wat vormen van ondersteuning die door de gewesten worden betaald. Ook is het voor personen met een handicap moeilijk om betaalbare en aangepaste huisvesting te vinden die in financieel opzicht en wat hun handicap betreft beantwoordt aan hun noden.

Artikel 12: Recht op gezondheid: de complexiteit van het systeem van de geneeskundige verzorging heeft tot gevolg dat sommige personen onvoldoende informatie krijgen en datgene waarop ze recht hebben, aan hun neus voorbij zien gaan. Bovendien wordt geen rekening gehouden met de meerkosten die bepaalde handicaps met zich meebrengen. Tot slot komen de specifieke benaderingen van de verschillende handicaps niet aan bod tijdens de opleiding van het verzorgend personeel.

Artikel 13: Recht op onderwijs: de toegang tot onderwijs is ongetwijfeld een van de domeinen die het meest te lijden hebben onder de uitsluiting van kinderen, louter en alleen op basis van hun handicap.

Het recht op degelijk onderwijs geldt voor iedereen maar blijkbaar niet voor kinderen met een handicap: er is een gebrek aan vorming voor leerkrachten, aangepast vervoer, toegankelijke gebouwen, technische leermiddelen, onderwijzend en omkaderend personeel – stuk voor stuk tekorten die voor tal van kinderen met een handicap, ongeacht de aard ervan, een obstakel vormen en ze overleveren aan kansarmoede en uitsluiting.

Artikel 15: Recht op deelname aan het culturele leven: globaal gezien laten alle aspecten van participatie aan het culturele leven erg te wensen over. Door het beperkte aanbod hebben personen met een handicap slechts zeer beperkt toegang tot dit domein. In dit opzicht staan zij niet op voet van gelijkheid met andere burgers, of het nu gaat om de toegang tot infrastructuur, culturele manifestaties, televisieprogramma's, culturele producten of auteursrechten.

Aan het einde van dit document formuleren wij **aanbevelingen** aan de Belgische overheid. Zij zijn bedoeld om personen met een handicap de kans te geven hun basisrechten in België te genieten en uit te oefenen.

Inleiding

Context van het advies

- Dit document werd opgesteld door het Belgian Disability Forum vzw(BDF). Het is echter voornamelijk gebaseerd op de inhoud van verschillende werkstukken die werden opgesteld voor de realisatie van het alternatief verslag over het VN-Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap dat tot stand kwam in samenwerking met 4 adviesraden die de belangen van personen met een handicap behartigen: de Nationale Hoge Raad voor personen met een handicap (NHRPH), de Waalse Commissie van personen met een handicap (CWPH), De Brusselse Franstalige Adviesraad voor hulp aan personen met een handicap en hun gezondheid (CCB), en de Commissie voor bijstand aan personen, afdeling Personen met een handicap, van de GGC, (CAP-PH). Daarom zal verder in deze tekst telkens sprake zijn van het BDF en de 4 adviesraden.
- Dit advies bevat overigens geen bijdrage van het Vlaamse Gewest, dat op dit moment niet beschikt over een gewestelijke adviesraad die de belangen van in Vlaanderen woonachtige personen met een handicap verdedigt. Uiteraard heeft de NHRPH zijn advies ter zake voor het hele land geformuleerd.
- Het Belgian Disability Forum (BDF) is een vzw die bestaat uit 18 algemene of gespecialiseerde verenigingen die opkomen voor de belangen van personen met een handicap en waarvan het actieterrein het volledige Belgische grondgebied bestrijkt. De opdracht van het Forum bestaat erin de mensenrechten voor alle personen met een handicap te bevorderen bij de nationale en bovennationale instellingen. Het BDF is lid van het European Disability Forum (EDF), dat de belangen van 65 miljoen personen met een handicap van de Europese Unie verdedigt.

De Nationale Hoge Raad voor personen met een handicap (NHRPH) is het officiële adviesorgaan bij de federale instanties. Hij verstrekt op eigen initiatief of op verzoek advies over alles wat te maken heeft met handicap. De raad bestaat uit 20 personen die door de Koning zijn aangesteld op basis van hun expertise in verband met handicap. De NHRPH geeft zijn adviezen in volledige onafhankelijkheid.

De Waalse Commissie van personen met een handicap (CWPH) bestaat hoofdzakelijk uit vertegenwoordigers van de belangenverenigingen van personen met een handicap actief op het Waalse grondgebied. De CWPH heeft een algemene opdracht die erin bestaat adviezen en/of verslagen op te stellen voor de Waalse Raad voor sociale actie en gezondheid met betrekking tot de opdrachten van deze raad, om stof tot nadenken te bieden in het kader van de uitvoering van zijn opdrachten. De CWPH heeft ook een taak op vlak van expertise: hij geeft, in overeenkomst

met de algemene tendensen vastgelegd door de Waalse Raad voor sociale actie en gezondheid, technisch advies aan de Regering. Zoals de NHRPH verstrekt de CWPB zowel op eigen initiatief als op verzoek adviezen.

De "Conseil consultatif bruxellois francophone de l'aide aux personnes et de la santé" (CCB) telt 24 leden die in eerste instantie de personen met een handicap, de gebruikers en de werknemers van de sector, en de experts vertegenwoordigen. De CCB geeft volledig onafhankelijk adviezen met betrekking tot alle dossiers waarvoor de Franstalige Gemeenschap bevoegd is en die verband houden met de eentalige Franse instellingen van het Brussels Gewest.

De Commissie voor welzijnszorg, afdeling Personen met een handicap, van de Gemeenschappelijk Gemeenschapscommissie (Brussel) heeft als doel op eigen initiatief of op verzoek van de leden van het bevoegde Verenigd College adviezen te geven over sectorgebonden materies. Deze adviesbevoegdheid gaat verder dan het onderzoeken van voorstellen en projecten, aangezien de afdeling volledig onafhankelijk kan debatteren over elke vraag die onder haar bevoegdheid valt.

- Dit alternatief verslag is bedoeld als stellingname ten aanzien van de inhoud van het 4de Belgisch Verslag inzake de toepassing van het Internationaal Verdrag inzake de economische, sociale en culturele rechten, maar wenst in de mate van het mogelijke ook de levensomstandigheden te benadrukken in het kader van de bepalingen van het Verdrag.
- In het 4de verslag van België staat te lezen dat de NGO's werden uitgenodigd om deel te nemen aan het overlegproces (§ 13 van het Belgisch Verslag). De belangenverenigingen van personen met een handicap betreuren dan ook nooit door de Belgische overheid betrokken of geraadpleegd te zijn geweest voor het opstellen van het officieel verslag van België bij de Verenigde Naties.
- We wensen tevens de aandacht te vestigen op het feit dat veruit de meeste bepalingen van het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten terug te vinden zijn in het Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap, uiteraard toegespitst op handicap¹. Ter herinnering: België heeft het Verdrag op 2 juli 2009 goedgekeurd. Het BDF en de 4 raden baseren zich in dit verslag op het Verdrag en vragen de leden van het Comité het Belgisch Verslag te onderzoeken samen met de verschillende instanties die bij het verslag betrokken zijn, daar waar hun opdrachten raakpunten hebben met elkaar. Het BDF en de 4 adviesraden moedigen het Comité aan nog meer aandacht te schenken aan de rechten van personen met een handicap, met name door aan de lidstaten hogere eisen te stellen wat betreft de aanpak van de situatie van personen met een handicap in het kader van het onderzoek van de verslagen.
- Wij beklemtonen de filosofie en de krachtlijnen van het UNCRPD:

¹ Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap en Facultatief Protocol - <http://www.ond.vlaanderen.be/specifieke-onderwijsbehoeften/leerzorg/VN/verdrag.pdf>

- Voormalig VN-mensenrechtencommissaris Louise Arbour stelt: *“Het huidige mensenrechtensysteem werd geacht de rechten van personen met een handicap te beschermen en te bevorderen, maar de geldende normen en bestaande mechanismen hebben in het specifieke geval van personen met een handicap niet geleid tot een adequate bescherming. Het is de hoogste tijd dat de VN iets doet aan deze lacune.”*
- Bevestiging ten aanzien van de personen met een handicap van alle rechten en vrijheden opgesomd in de Universele Verklaring van de rechten van de mens van 1948.
- Transversaliteit van handicap in alle domeinen van het leven en verantwoordelijkheid van de overheid om een transversaal beleid te ontwikkelen dat alle hindernissen voor de inclusie van personen met een handicap uit de weg ruimt.
- Deelname van de personen met een handicap aan de voorbereiding en het beslissingsproces voor alle maatregelen en bepalingen die op hen betrekking hebben.

Inhoud van het alternatief verslag

Algemene beschouwingen

- Gezien het belang van de behandelde materies hadden het BDF en de 4 betrokken adviesraden gewenst dat het middenveld, en in het bijzonder de personen met een handicap of hun vertegenwoordigers, inspraak hadden gekregen bij het opstellen van het officieel verslag, om zo een beeld te kunnen schetsen van de situatie op het terrein en de concrete impact van de door de verschillende beleidsniveaus genomen maatregelen inzake de burgerlijke en politieke rechten.
- De 4 raden benadrukken de kloof tussen de over het algemeen vooruitstrevende teksten die in België zijn aangenomen en hun concrete ontwikkeling: behalve een rapportage over de wettelijke maatregelen zou er ook een rapportage moeten zijn over de concrete ontwikkelingen evenals een evaluatie van de kloof tussen de bedoelingen van de wetgever en de ervaring van de burger. Wij beklemtonen in dit kader de krachtlijnen van deze situatie:
 - Zowel dit verdrag als het VN-Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap werden door België geratificeerd. Toch vinden heel wat principes en rechten die in beide verdragen werden vastgelegd geen (volledige) vertaling in de wetgeving, laat staan in de praktijk.
 - De Belgische overheid biedt op alle niveaus onvoldoende juridische ondersteuning, en de concrete omstandigheden

laten niet toe dat personen met een handicap de meest elementaire economische, sociale en culturele rechten kunnen genieten. Zonder specifieke maatregelen en adequate aanpassingen is het voor hen onmogelijk om deel te nemen aan het maatschappelijke leven. Algemeen gaat men vandaag ervan uit dat niet de personen met een handicap zich moeten aanpassen, maar wel de overheden. Zij moeten de middelen verstrekken voor de integratie van alle personen met een handicap: dit is het begrip "redelijke aanpassing", dat overigens wordt bekrachtigd in het Verdrag van de Verenigde Naties over de rechten van personen met een handicap.

- Zo zijn er heel wat domeinen waarin personen met een handicap hun rechten niet kunnen uitoefenen of ze niet eens kunnen genieten. Niet alleen de personen met een handicap zijn het slachtoffer van deze uitsluiting, maar ook hun familie en entourage, die op die manier verplicht worden de structurele tekorten op te vangen, wat vaak een zware financiële aderlating inhoudt en ten koste gaat van hun loopbaan, vrije levenskeuze en zelfontplooiing.
- Bovendien zijn de procedures over het algemeen zo zwaar en duur dat personen met een handicap worden ontmoedigd om hun rechten te laten gelden, zeker wanneer er juridische stappen bij te pas komen.
- Volwassenen en kinderen met een handicap blijven tweederangsburgers die zeer vaak veel meer energie moeten steken in de erkenning van hun rechten dan andere burgers.
- Nog erger is het feit dat de maatschappelijke oplossingen die hen worden opgelegd niet tegemoetkomen aan hun noden en verder bijdragen tot hun uitsluiting. Er is immers weinig overleg met de verenigingen die hun belangen behartigen.
- Gezien de vergrijzing evenals de medische vooruitgang zal het aantal personen met een handicap enkel toenemen. Gemiddeld zal 1 op de 7 personen in de loop van zijn of haar leven in een handicapsituatie terechtkomen en niet (meer) in staat zijn z'n meest elementaire rechten te realiseren. Deze discriminatie is des te onrechtvaardiger omdat de persoon die met een ziekte of ongeval wordt geconfronteerd, al een eerste keer lichamelijk getroffen werd om dan nog eens als sociaal wezen door de maatschappij te worden beknot.

De volgende ontwikkelingen kunnen als illustratie van deze stellingen dienen.

Vooreerst herinneren we aan een aantal algemene werkingsprincipes met betrekking tot de ondersteuning van personen met een handicap in België:

- Verdeling van de bevoegdheden tussen de federale overheid en de gewesten en gemeenschappen:
 - De federale staat kent de uitkeringen voor personen met een handicap toe en reikt de attesten voor sociale en fiscale voordelen uit die door andere instellingen worden erkend. De ziekenfondsen staan, binnen de grenzen van de vastgelegde maximumbedragen, in voor de medische verzorging en ziekenhuisopnames.
 - De gewesten en gemeenschappen staan in voor de hulp en de toelagen voor de individuele of beroepsgebonden integratie van personen (bv. installatie van een douche voor een persoon in een rolstoel, of een aangepaste computer voor een blinde op de werkvloer). Behalve in de Duitstalige Gemeenschap van België moet deze hulp voor het eerst worden aangevraagd vóór de leeftijd van 65 jaar voor een handicap die al bestond alvorens die leeftijd wordt bereikt.
 - De Belgische Grondwet bepaalt dat alle Belgen gelijk zijn voor de wet. Er is een voorstel tot grondwetswijziging ingediend voor de invoering van een nieuw artikel dat bepaalt dat de deelgebieden ervoor dienen te zorgen dat personen met een handicap aangepaste maatregelen moeten kunnen genieten waardoor hun zelfstandigheid en hun culturele, sociale en professionele integratie wordt gewaarborgd. Deze tekst is echter nog niet door het Parlement goedgekeurd.
 - De federale wetgeving en gewestelijke decreten behandelen, elk binnen hun eigen bevoegdheidsdomein, de volgende situaties als strafbare feiten:
 - rechtstreekse of onrechtstreekse discriminatie tegenover personen op basis van een handicap
 - het gebrek aan redelijke aanpassingen die hen in staat zouden stellen deel te nemen aan het economische, sociale, politieke en culturele leven.
-

Artikel 2.2. Niet-discriminatie – pagina 8 en volgende van het Belgisch officieel verslag

Feitelijke discriminatie:

Met bepaalde categorieën van personen met een handicap wordt geen rekening gehouden in de wetgeving inzake huisvesting in een instelling, de toegang tot onderwijs, enz. Zij vinden dus geen structuur die aan hun specifieke situatie is aangepast (bv. meervoudige handicap, autisme, niet-aangeboren hersenbeschadiging).

1. Kinderen en jongeren met een handicap

Zo werden in de Franstalige Gemeenschap de voorziene subsidies voor de lerarenopleiding ten behoeve van kinderen met een handicap geschrapt, met als gevolg dat, terwijl het decreet² wettelijk bepaalt dat kinderen niet mogen worden uitgesloten omwille van hun handicap, de directie van de school het kind zal uitsluiten omdat het zich niet kan aanpassen.

De meeste kinderen hebben in de praktijk geen toegang tot algemeen onderwijs wanneer zij niet zonder verpleging kunnen; de opleidingen die voor hen toegankelijk zijn, zijn beperkt tot de secretariaatssector en bieden nauwelijks uitwegen. Voor autistische kinderen wordt helemaal geen onderwijs voorzien: de ouders kunnen niet anders dan op zoek gaan naar privéonderwijs.

Ook de ouders worden vaak geconfronteerd met ontmoedigende situaties wanneer een instelling de minderjarige niet kan toelaten wegens de leeftijdsgrens, terwijl geen enkele instelling voor volwassenen de betrokkene kan opnemen (wegens plaatsgebrek) of dit wil doen (omwille van de persoonlijkheid van de persoon met een handicap). Er is werk gemaakt van de toegankelijkheid van kinderdagverblijven voor kinderen met een handicap, maar ook hier beantwoordt het aanbod niet aan de vraag.

Daarnaast is er een nijpend plaatsgebrek in instellingen, voornamelijk in Brussel³. Tal van mensen plaatsen hun kind, echtgenoot of ouders in een instelling in de provincie, hetgeen binnen het gezin kan leiden tot een relationele breuk.

De onthaaldiensten voldoen niet aan de vraag. Stel je voor: er zijn jongeren die het slachtoffer zijn van een verkeersongeval en hieraan een hoofdtrauma hebben overgehouden, en die in een bejaardentehuis moeten verblijven!

² Decreet van 5 februari 2009 houdende bepalingen inzake het gespecialiseerd onderwijs en de opvang van kinderen en adolescenten met specifieke behoeften in het leerplichtonderwijs

³ Zie de studie 'Les défis de l'accueil, de l'accompagnement et de l'hébergement des personnes handicapées vieillissantes en Région de Bruxelles-Capitale': <http://phare.irisnet.be/observatoire/etudes/>

2. Personen met een ernstige handicap in een situatie van zware zorgbehoevendheid

Het officieel verslag zegt niets over de situatie van zwaar zorgbehoevende personen⁴ die niet terecht kunnen in instellingen of huisvesting. Zeker in Brussel, de hoofdstad van België en van Europa, is er een hemeltergend tekort aan aangepaste opvangplaatsen en –structuren⁵.

Alle Brusselse instellingen hebben ellenlange wachtlijsten, en deze alarmerende situatie begint zich ook uit te breiden tot de kinderen. Bovendien komen moeilijk geachte personen of mensen zonder familie terecht in niet erkende en dure instellingen. Een hele reeks categorieën van personen met een handicap wordt niet erkend en vindt dus geen aangepaste structuur (meervoudige handicap, autisme, niet-aangeboren hersenbeschadiging).

3. Discriminatie door associatie

Ten aanzien van deze situatie hebben honderden gezinnen geen andere keuze dan voor huisvesting te zorgen, met als gevolg een enorme financiële en familiale kost: heel vaak is de ouder of echtgenoot genoopt volledig of gedeeltelijk te stoppen met werken (als hij of zij al niet wordt ontslaan omdat werk en gezinsleven niet meer te combineren vallen) en zijn persoonlijke en sociale ontwikkeling te verwaarlozen. Respijt- en thuiszorgdiensten zijn immers duur en kunnen niet aan de vraag voldoen. Dit is wat men het fenomeen van de discriminatie door associatie noemt⁶.

Doorgaans is het een vicieuze cirkel waar het gezin niet meer uitgeraakt: stoppen met werken brengt een onomkeerbaar verlies aan kennis, vorming en financiële draagkracht met zich mee

Voor mensen die stoppen met werken bestaat er geen vervangingsinkomen. De kinderbijslag voor kinderen met een handicap of de uitkering voor volwassenen met een handicap volstaat niet om het gebrek aan inkomsten te compenseren; en als klap op de vuurpijl is er dan nog het beperkte pensioen, waardoor een waardige oude dag onmogelijk wordt.

Dit zijn gezinnen die onverbiddeijk in de totale armoede en sociale uitsluiting terechtkomen: de meest elementaire rechten van elk gezin worden hier geschonden.

⁴ Iedere persoon die hulp van een ander persoon nodig heeft voor de kleine handelingen van het dagelijks leven en/of voor elk levensproject wordt als zwaar hulpbehoevend beschouwd.

Zwaar hulpbehoevende personen zijn mensen getroffen door een al dan niet aangeboren handicap. Het kan gaan om autisme verbonden met gedragsstoornissen en/of andere handicaps (mentale retardatie, epilepsie, zintuiglijke stoornissen), meervoudige handicaps (combinatie van mentale, fysieke en zintuiglijke handicap), een matige tot zware mentale handicap, ernstige hersenverlamming, een niet aangeboren hersenletsel (traumatisch hersenletsel ingevolge een verkeersongeval of een ongeval thuis, vasculair accident ...).

⁵ Actiegroep die het gebrek aan opvangplaatsen voor zwaar hulpbehoevende personen met een handicap aan de kaak stelt: http://www.gamp.be/wp-content/uploads/2010/12/GAMP_Livre_Noir_VF.pdf

⁶ "Discriminatie door associatie", dat wil zeggen de discriminatie van een persoon omwille van de bande die hij of zij heeft met iemand anders.

4. Verschillen tussen de deelgebieden

De wetgevingen van de deelgebieden zijn discriminerend in die zin dat bepaalde tegemoetkomingen wel door het ene maar niet door het andere deelgebied worden aangeboden. We denken bijvoorbeeld aan het persoonlijk assistentiebudget (PAB) dat in Vlaanderen verstrekt wordt aan mensen van de Vlaamse gemeente. Zo komt men tot een paradoxale situatie, voornamelijk in Brussel, waar 2 personen die in hetzelfde gebouw en in vergelijkbare omstandigheden wonen en ongeveer dezelfde behoeften hebben, een totaal verschillende behandeling krijgen.

Daarnaast creëert men enorme grijze zones: door de splitsing van de bevoegdheden tussen de deelgebieden genieten personen met een handicap en zieken geen sociale dekking.

5. Handicap en leeftijd

Tot slot is er het nog fundamentele probleem dat bijstandsregeling voor personen met een handicap niet meer beantwoordt aan de demografische realiteit: bij tal van mensen wordt de handicap pas vastgesteld nadat ze de leeftijd van 65 jaar hebben bereikt, en wordt de nodige verzorging bijgevolg niet meer betaald door de gewestelijke hulpfondsen⁷. Dit is het geval in heel het land, met uitzondering van de Duitstalige Gemeenschap van België.

Gebrek aan redelijke aanpassingen:

De uitvoering van redelijke aanpassingen zijn echt bepalend voor de mate waarin personen met een handicap aan de maatschappij kunnen deelnemen. Uiteraard wordt de maatschappelijke organisatie gekenmerkt door heel wat hindernissen voor de integratie van personen met een handicap. Het is aan de overheid om deze hindernissen uit de weg te ruimen. Zonder de ontwikkeling van deze redelijke aanpassingen kunnen personen met een handicap hun rechten niet genieten, noch hun verplichtingen ten opzichte van de maatschappij vervullen. Wetteksten, hoe ambitieus ook, zijn waardeloos als er in de praktijk niks gebeurt. Een aantal voorbeelden:

- Een website over de toegankelijkheid van de Brusselse hotels is niet in braille beschikbaar;
- Een student met een lichamelijke handicap kan niet terecht in het reguliere onderwijs omdat hij geen gepaste ondersteuning krijgt om naar het toilet te gaan;
- Rolstoelgebruikers of mensen met begripsproblemen kunnen geen gebruik maken van bankautomaten en betalen noodgedwongen de bankkosten voor verrichtingen aan het loket;
- De bussen zijn uitgerust voor rolstoelgebruikers, maar de voetpaden zijn versleten, te steil of ze staan te vol om doorgang te bieden;

⁷ Voorbeeld - AWIPH: Decreet van 6 april 1995 inzake de integratie van personen met een handicap (BS van 25/05/1995, p. 14817)

- Enz.

1. Onsamenhangende invoering

Ondanks het protocolakkoord tussen de gewesten en de federale overheid (2007) stellen we in de praktijk op het hele Belgische grondgebied vast:

- dat er geen duidelijke, concrete en voor ontwikkelaars en constructeurs bruikbare normalisering van dit concept bestaat
- dat er geen gestructureerd en volledig globaal invoeringsbeleid is
- dat de economische actoren niet bij het beleid betrokken worden. Het gebrek aan vorming voor architecten, ingenieur-architecten enz. met betrekking tot de normen inzake toegankelijkheid voor personen met beperkte mobiliteit vormt een enorm probleem voor de uitvoering van het principe van de redelijke aanpassing.

2. Ontoereikende sanctie

Erger nog, de sancties in geval van niet-naleving van de wet (bv. redelijke aanpassingen met het oog op de toegankelijkheid van de openbare gebouwde omgeving) worden niet toegepast en de dossiers worden doorgaans door de parketten geklasseerd zonder gevolg.

Daar waar de regelgeving bestaat, zijn de gerechtelijke procedures zodanig traag en omslachtig dat ze ontradend werken voor slachtoffers die een proces zouden willen aanspannen tegen de openbare overheden.

Aan te stippen valt dat een van de opdrachten van het Centrum voor gelijkheid van kansen en racismebestrijding erin bestaat ondersteuning te bieden aan personen met een handicap bij vragen, klachten of individuele verzoeken in geval van vermeende discriminatie, voornamelijk op vlak van de toegang tot goederen en diensten (verzekeringen, vervoer, gebouwen, horeca), maar ook op vlak van de toegang tot werk.

In veruit de meeste dossiers gaat het Centrum over tot een toenadering tot de partijen en wordt gestreefd naar een oplossing op basis van een minnelijke schikking. Uitzonderlijk, en steeds met toestemming van de klager, stapt men met het dossier naar de rechtbank. Dit nastreven van een onderling akkoord heeft beperkingen wat betreft de gevolgen voor de problematiek van de toegankelijkheid van goederen en diensten voor personen met een handicap evenals de maatschappelijke integratie van personen in zijn totaliteit.

Tevens vestigen het BDF en de adviesraden de aandacht op het feit dat de meldingen niet echt representatief zijn voor de omvang van de handicapproblematiek. Mensen met een handicap die zich benadeeld voelen, zijn wel eens bang voor represailles, en dit is een factor die mee in rekening moet worden gebracht. Kan een medewerker van een bedrijf dat zijn werkpost niet aanpast, klachten melden zonder het risico om bij de eerste de beste gelegenheid te worden ontslaan?

Zal een persoon die een aanvraag voor een tegemoetkoming indient, zich in dezelfde brief durven te beklagen over de ontoegankelijkheid van het overheidsgebouw waar het medisch onderzoek zal plaatsvinden?

De hele Belgische verenigingswereld pleit voor een neutraal en onafhankelijk Instituut voor de mensenrechten, dat juridisch ongetwijfeld een groter moreel gewicht zal hebben. In afwachting benadrukt men ten sterkste de noodzaak van een structurele ontwikkeling van de mechanismes om het middenveld (inclusief de vertegenwoordigers van de personen met een handicap) actief bij de zaak te betrekken om het Verdrag van Parijs te bevorderen, te beschermen en op te volgen.

Met betrekking tot de wettelijke procedures stellen de 4 adviesraden ook vast dat justitie nog steeds weinig voeling heeft met de realiteit van mensen met een handicap: in de meeste gerechtelijke arrondissementen in ons land is de (fysieke en psychologische) toegang tot justitie slechts een illusie. Deze vaststelling overstijgt de problematiek van personen met een handicap.

Artikel 3. Gelijkheid mannen-vrouwen- pagina 13 en volgende van het Belgisch officieel verslag

Schending van artikel 3

Het officieel verslag gaat in stilte voorbij aan het feit dat vrouwen met een handicap twee keer gediscrimineerd worden, enerzijds omwille van hun geslacht en anderzijds omwille van hun handicap. Alle statistieken over bv. tewerkstelling en onderwijs tonen aan dat wanneer men als vrouw of jong meisje een handicap heeft, dit de blootstelling aan ongelijkheden nog erger maakt. We stellen zeer zorgelijke situaties vast die minder erg zijn voor mannen en jongens of uitsluitend voorvallen bij vrouwen met jonge meisjes met een handicap. Een niet-exhaustieve lijst:

- Opvoeding: bij sommige handicapsituaties is vastgesteld dat vrouwen en jonge meisjes vaker dan mannen en jongens opgesloten blijven in hun familiale omgeving. Dit heeft tot gevolg dat de begeleidings- en gezinshulpstructuren beperkt zijn in wat zij kunnen betekenen voor de ontwikkeling van de zelfstandigheid van deze vrouwen en jonge meisjes.
- Onderwijs: vormingen en opleidingen volgen nog te vaak gender-gebonden scheidingslijnen. Handicaps versterken dit fenomeen in het geval van meisjes.
- Affectief en seksueel leven, ouderschapsbegeleiding: men schermt met het argument dat de maatschappij moet worden beschermd, en komt zo tot een ontkenning van alle behoeften. Men neemt heel snel z'n toevlucht tot de volgende logica: ongewenste zwangerschappen → anticonceptiemiddelen, gedwongen en definitieve sterilisatie, weigering van seksuele vorming. Er is zelfs vastgesteld dat sommige vrouwen of jonge meisjes helemaal geen contacten mogen hebben. Bij mannen wordt met een dergelijk verbod veel soepeler omgesprongen, alsof hun wensen meer

gerechtvaardigd zouden zijn. De handicap van de moeder wordt vaak als voorwendsel gebruikt om het kind van de moeder te scheiden.

- Geweld tegen vrouwen met een handicap⁸: in bepaalde situaties is dit nog steeds een reëel taboe, waardoor vrouwen volledig in een bestaan van absolute afhankelijkheid worden opgesloten.
- Zelfstandig leven: personen met een handicap in het algemeen (ongeacht de aard van de handicap), maar in het bijzonder jonge meisjes en vrouwen, worden door de wetgever en de openbare overheden nog te vaak als zwakke wezens beschouwd die beschermd moeten worden. Deze benadering heeft onvermijdelijk tot gevolg dat alle personen met een handicap op dezelfde beschermende manier worden behandeld. Voor het gemak wordt dan gekozen voor een verstrekkende controle, hetgeen tegengesteld is aan elk streven naar autonomie bij personen met een handicap.
- Tewerkstelling en financieel levensonderhoud: handicap en armoede zijn nauw met elkaar verbonden, maar helaas wordt deze kwetsbaarheid nog versterkt bij vrouwen, om de redenen en in de situaties die we hierboven hebben geschetst. Bovendien is het zo dat bij wervingsprocedures de voorkeur eerder uitgaat naar mannen dan vrouwen met een handicap.

Bijkomende aandachtspunten

Onze verenigingen willen ook de aandacht vestigen op:

- de beperkingen van het concept van transversaliteit in het kader van de gelijkheid van kansen, dat de specifieke behoeften van de doelgroepen aantast en ze soms 'onzichtbaar' maakt.
- geweld tegen personen met een handicap in het algemeen: het valt te betreuren dat de Belgische sensibiliseringscampagnes ten behoeve van vrouwen en ouderen niet worden uitgebreid tot de situatie van personen met een handicap.

Artikel 6. Tewerkstelling - pagina 20 en volgende van het officieel Belgisch verslag

⁸ Vzw Persephone is in Vlaanderen actief in de strijd tegen geweld tegen vrouwen met een handicap: <http://www.persephonevzw.org/dossiers/geweld/data/Geweld.pdf>

Artikel 6.1. Recht op arbeid

1. Arbeidsmarkt

Het werkloosheidscijfer bij personen met een handicap is disproportioneel hoog in vergelijking met het gemiddelde voor de hele bevolking. Naast de vooroordelen zijn er belemmeringen voor de tewerkstelling van personen met een handicap die tot gevolg hebben dat een personeelsverantwoordelijke doorgaans te voorkeur zal geven aan een persoon zonder handicap, zelfs wanneer een andere kandidaat met een handicap over dezelfde of zelfs meer competenties beschikt.

1.1. Overheidssector

Het diversiteitsplan voor het federaal openbaar ambt heeft gefaald: de aanwerving van personen met een handicap loopt terug, het tewerkstellingspercentage van personen met een handicap is zeer laag en vaak beperkt tot de lagere niveaus enz. De BCAPH (Begeleidingscommissie voor de aanwerving van personen met een handicap in het federaal openbaar ambt) heeft een reeks aanbevelingen geformuleerd: een transversale aanpak, hindernissen bij de indiensttreding en binnen de dienst wegwerken, beschikken over betere opvolgingsinstrumenten, enz.⁹.

Bij de deelgebieden werden tewerkstellingsquota voor personen met een handicap decretaal vastgelegd voor het gewestelijk openbaar ambt, maar soms eveneens voor het gemeentelijk en provinciaal niveau of voor intercommunales. Toen de cijfers betreffende de tewerkstelling van personen met een handicap werden medegedeeld, kon worden vastgesteld dat deze maatregel niet werd gerespecteerd door een groot aantal betrokken werkgevers.

In de Franse Gemeenschap en de Duitstalige Gemeenschap bestaan er op dit moment geen quota voor de tewerkstelling van personen met een handicap.

1.2. Privésector

In tegenstelling tot andere lidstaten van de Europese Unie kent België geen systeem van tewerkstellingsquota voor personen met een handicap op de arbeidsmarkt in de privésector.

Uit officiële analyses blijkt ook dat ondersteuning voor ondernemingen belangrijker is dan individuele ondersteuning; men kan zich terecht de vraag stellen of de ondernemingen niet meer interesse hebben in het ondersteuningssysteem dan in de personen zelf.

1.3. Beschutte sector

Naast de overheidssector en de private sector is er ook de zogenaamde "beschutte" sector, die van nut is in het Belgische

⁹ Zie http://www.fedweb.belgium.be/nl/publicaties/broch_po_bcaph_2011.jsp

tewerkstellingslandschap maar gekenmerkt wordt door drie grote obstakels:

- Het aantal gesubsidieerde tewerkstellingen in bedrijven voor aangepast werk (BAW) ¹⁰ wordt strikt beperkt door een moratorium. Voor een bedrijf voor aangepast werk is het dus onmogelijk meer personen met een handicap in dienst te nemen met financiële ondersteuning.
- Arbeidsplaatsen in BAW's worden gesubsidieerd per tewerkstelling en niet in voltijds equivalent. Deeltijds werken wordt dus niet aangemoedigd. Dit is nogal vreemd en bijzonder beperkend met betrekking tot de toegankelijkheid van de arbeidsmarkt voor personen met een handicap. Sommige van deze mensen worden immers sneller moe.
- Gebrek aan maatregelen om de openbare overheden aan te sporen opdrachten aan BAW's te gunnen. Nochtans stelt de Europese richtlijn inzake overheidsopdrachten dat men van het principe van het gunstigste aanbod mag afwijken wanneer het de bedoeling is een opdracht toe te kennen aan een BAW of aan een onderneming die mensen met een handicap tewerkstelt.

2. Beroepsopleiding en begeleiding op de arbeidsmarkt

De CWPH is van mening dat het gebrek aan toegankelijke scholen in het reguliere onderwijs, het gebrek aan aangepast/toegankelijk vervoer en onvoldoende begeleiding op de arbeidsmarkt aanzienlijk hindernissen vormen voor personen met een handicap die werk zoeken.

Artikel 6.2. Technieken gericht op de economische, sociale en culturele ontwikkeling

Op dit moment hebben personen met een handicap veel te weinig toegang tot communicatie: in veruit de meeste gevallen is informatie- en communicatietechnologie (ICT) niet toegankelijk voor personen met een handicap, en de aanpassingen ter ondersteuning van de betrokkenen zijn financieel onhaalbaar. Slechts 4 % van de internetsites die te maken hebben met diensten van algemeen belang (vervoer, banken, enz.) kunnen door iedereen worden gelezen (blinden, slechthorenden, ...) ¹¹.

Ook de elektronische loketten zijn zelden toegankelijkheid, ook voor rolstoelgebruikers.

Steeds weer is er geen onthaal of begeleiding, en op de koop toe moeten personen die deze standaarddiensten niet kunnen gebruiken en zich dus niet aanpassen, extra betalen ¹².

¹⁰ In het Waalse Gewest is het begrip van "beschutte arbeid" vervangen door dat van arbeid in een bedrijf voor aangepast werk of "entreprise de travail adapté" (ETA).

¹¹ <http://www.afmeg.info/spip.php?article153>

¹² In plaats van een geheime code in te voeren op het toetsenbord, moet men klikken op een raster dat op het scherm verschijnt en waarvan de nummers willekeurig in de vakjes worden geplaatst, hetgeen de veiligheid ten goede komt daar bij plaatsing toevallig is en bij elke verbinding anders is. Bovendien zijn er systemen die het klavier telkens elders op het scherm zetten: het staat dus niet systematisch op dezelfde plaats. De geheime code wordt dus systematisch en uitsluitend door middel

Terwijl het internet vandaag van thuis uit toegang biedt tot openbare of private diensten en op die manier problemen wegwerkt op vlak van mobiliteit en de toegang tot de locaties waar deze diensten worden verstrekt, blijkt de keuze voor "meer veiligheid" mensen met een handicap opnieuw uit te sluiten van online bankdiensten.

Zo vormt dit systeem een dubbel probleem:

- Toegankelijkheidsprobleem: de meeste "virtuele toetsenbord" zijn niet toegankelijk voor internetgebruikers die geen muis kunnen bedienen: hetzij omdat ze blind of slechtziende zijn en de cursor niet of slechts moeilijk kunnen zien, hetzij omdat ze een motorische handicap hebben en daarom geen muis kunnen bedienen.
- Leesbaarheidsprobleem: sommige virtuele toetsenborden gebruiken cijfers die nauwelijks leesbaar zijn voor personen die de grootte van hun tekens moeten aanpassen. Voor hen is het ook moeilijk de muiscursor correct op een cijfer te zetten. Kiezen ze per ongeluk een verkeerd cijfer, dan is het voor hen moeilijke dit cijfer te corrigeren. Ze moeten op "corrigeren" klikken, en vervolgens op het gewenste cijfer.

Terwijl Europa in het document E-Inclusie 2010 bepaalt dat personen met een handicap en bejaarden deel moeten uitmaken van de maatschappij, en sommige landen wetten en decreten over de gelijkheid van kansen voor personen met een handicap hebben goedgekeurd, betekent te verbetering van de veiligheid van banken ten koste van de toegankelijkheid van hun diensten een stap achteruit op vlak van de integratie van personen met een handicap in de informatiemaatschappij.

Op dezelfde manier zijn steeds meer gsm's, smartphones en gelijkaardige instrumenten uitgerust met touch screens, waardoor tal van personen met een handicap ze niet kunnen gebruiken.

Men moet zich ervan bewust zijn dat het gebrek aan alternatieven voor personen met een handicap in al deze domeinen impliceert dat hun recht op informatie en op communicatiemiddelen zonder meer dode letter blijven.

Artikel 10. Bescherming en ondersteuning van het gezin - pagina 39 en volgende van het officieel Belgisch verslag

Recht om te huwen en een gezin te stichten

Zie de opmerkingen ter zake in artikel 3 (pagina 15 van dit verslag).

van de muis ingevoerd. Er dient te worden aangestipt dat de gebruiker de cijfers van de code in de juiste volgorde moet aanklikken, anders werkt het niet.

Bovendien geldt voor mannen zowel als vrouwen met een handicap in alle domeinen van het leven dat zij in eerste instantie nood hebben aan begeleiding bij de seksuele ontwikkeling, bij het moeder-/vaderschap en de kindervens, en niet aan een simpel verbod op de toegang tot dit hoofdstuk, hetgeen overigens helemaal in tegenstelling is met de meest elementaire burgerrechten, met de eerbied voor het privéleven en ieders recht om een gezin te stichten.

Recht op de erkenning van de mantelzorger

Zie de opmerkingen ter zake in artikel 3 (pagina 12): tal van studies wijzen op het belang hiervan¹³.

Parallel met de professionele hulpdiensten die al jaren bestaan, bekommeren ook familieleden of naasten zich om een kind of volwassene met een handicap, in eerste instantie omdat de vergrijzing van de bevolking en de hulp aan personen met een handicap een brede ondersteuning vereist en het beroep op 'vrijwilligershulp' daarvan deel uitmaakt.

De mantelzorger kan worden omschreven als "iemand wiens voornaamste voltijdse of deeltijdse activiteit erin bestaat op niet-professionele basis hulp te bieden aan een persoon die voor de dagelijkse activiteiten van het leven aangewezen is op zijn omgeving". Deze regelmatige hulpverstrekking kan al dan niet permanent zijn en kan verschillende vormen aannemen: nursing, verzorging, begeleiding bij het onderwijs en het sociale leven, vervullen van administratieve taken, coördinatie, permanent toezicht, psychologische ondersteuning, communicatie, huiselijke taken ...

Na de federale verkiezingen van 2007 werd de wil van de federale regering om de mantelzorger een statuut te geven en zijn situatie te verbeteren, reeds in de regeringsverklaring opgenomen. Zes jaar later moeten we vaststellen dat er nog steeds geen enkel tekst bestaat die de mantelzorg een sociaal of juridisch statuut geeft. En dit terwijl de bezorgdheid en de behoeften enorm zijn.

Op het terrein stippen heel wat mensen aan dat ze al hun verlofdagen moeten opnemen om zich om hun gehandicapt kind te bekommeren (doktersbezoeken, noodsituaties wanneer het kind ziek is, enz.), of zelf hun loopbaan langere tijd onderbreken.

Voor andere ouders eindigt de werkdag pas rond 23.00 uur door de vele taken die ze er door de handicap van hun kind moeten bijnemen.

Door de hoge kosten van aangepaste verzorging en vervoer leidt een handicap vaak tot een daling van het globale gezinsinkomen, waardoor men financieel in de buurt van de armoedegrens kan komen.

Daarnaast beschikken de mensen die hulp verstrekken niet altijd over de nodige vaardigheden en instrumenten om hieraan tegemoet te komen.

¹³ <http://www.aidants-proches.be/fr>
<http://www.asph.be/ASPH/Analyses-et-etudes/Analyses2008/asph-aidant-proche-statut.htm>
<http://www.anahm.be/?action=onderdeel&onderdeel=90&titel=Aidants+proches>

De hulp aan en verzorging van personen met een handicap brengen een aanzienlijke werklast met zich mee.

Bij de helpers worden meer symptomen van depressie, angst, stressgevoelens en uitputting vastgesteld.

De helper neemt tal van taken op zich: verzorging, hulp bij de maaltijd, toilet, verplaatsing, ... Het toezicht op en de verantwoordelijkheid voor de geholpen persoon komt bovenop de eigen rol in de maatschappij: voltijds werken, gezinshoofd zijn, actief burgerschap, ... De gevolgen van deze werklast zijn talrijk en verschillen zowel naar gelang de inzet van de helper als naar gelang de gebruikte aanpassingsstrategieën en (misschien in eerste instantie) de relatie tussen de mantelzorgers en de geholpen persoon. Mantelzorgers willen dat men zich realiseert dat de thuisverzorging van een naaste heel wat inspanning vergt. Wat ze nodig hebben is respijt, een aangepaste loopbaanregeling en erkenning. Mantelzorg moet een rol spelen die niet door de bestaande professionele diensten kan worden ingevuld.

Op het terrein blijkt echter dat het doorgaans de mantelzorgers zijn die het grootste deel van de zorg op zich nemen, en dit is ontoelaatbaar op vlak van collectieve verantwoordelijkheid en maatschappelijke constructies.

Familiale verplichting of maatschappelijke verplichting?

De ondersteuning door een gezinshelper is een van de mogelijkheden, maar kan niet de eerste optie zijn wanneer het erop aankomt verder te gaan dan het eerste stadium van de gezinssolidariteit die de relationele context bij koppels, ouders, kinderen, broers en zussen, ... logischerwijze kenmerkt.

Personen met een handicap moeten de door hun handicap vereiste verzorging en begeleiding kunnen krijgen van een professionele hulpverlener die niet tot het gezin behoort. Dit is een door het Verdrag erkend recht dat niet wordt nageleefd in de huidige Belgische context. Enkel zo kan de familiale of affectieve band binnen het gezin tot zijn recht komen zonder steeds te moeten afwachten of vrezen.

Terwijl de geholpen persoon recht heeft op erkenning en ondersteuning, mogen de rechten van de mantelzorgers niet enkel afhangen van de beslissing van de geholpen persoon, zonder enige bescherming.

In naam waarvan zou de mantelzorgers moeten afzien van een professioneel, sociaal of burgerlijk leven? Op die manier wordt gezinssolidariteit een verplichting in plaats van een keuze.

Bovendien zijn het in hoofdzaak vrouwen die het vaakst hun werk en sociaal leven opofferen.

Deze solidariteit moet zich dan ook kunnen ontwikkelen als aanvulling bij de collectieve solidariteit.

En toch moet aan deze solidariteit paal en perk worden gesteld!

De tijdelijke of terugkerende ernst van sommige situaties heeft vaak tot gevolg dat een gezinslid zijn of haar beroepsactiviteiten gedeeltelijk of volledig moet stopzetten.

Het engagement van de mantelzorgers vloeit voort uit een situatie waarvoor men niet verantwoordelijk is. Het is absoluut noodzakelijk dat de mantelzorger de vrijheid heeft al dan niet te helpen, zonder enige vorm van dwang.

De realiteit op het terrein toont echter aan dat de mantelzorgers het gevoel hebben dat ze niet anders kunnen dan hulp bieden. Dit wordt niet uitdrukkelijk gezegd, maar bij mantelzorgers voelt het dikwijls aan alsof ze in de schuld staan bij de te helpen persoon. Vaak hebben ze dan ook geen echte keuze.

De mate waarin men verantwoordelijk is, hangt af van de afhankelijkheid van de persoon ten laste. De betrokkenen worden bijgevolg geconfronteerd met bepaalde beperkingen (ontoereikendheid van de geboden hulp, gebrek aan kwalificaties, gebrek aan beleidssteun, financiële moeilijkheden, relationele moeilijkheden) die fundamentele vragen opwerpen over het recht op gezinsbescherming.

Artikel 11. De levensstandaard – pagina 52 en volgende van het officieel Belgisch verslag

De tegemoetkomingen die personen met een handicap krijgen, volstaan niet altijd om hen een behoorlijk leven te bieden en duwen hen vaak onder de armoedegrens. Bovendien krijgen personen bij wie de handicap zich na de leeftijd van 65 heeft ontwikkeld geen toegang tot een hele reeks tegemoetkomingen die door de gewesten worden betaald. Daarnaast is het voor personen met een handicap moeilijk om een betaalbare, toegankelijke en aangepaste woning te vinden die zowel financieel als praktisch aan hun behoeften beantwoordt.

Recht op een fatsoenlijk inkomen

Niet elke burger vindt een job op de arbeidsmarkt. Zo is de tewerkstellingsgraad bij personen met een handicap veel lager dan bij de rest van de bevolking: bij de eerste groep gaat het om 30 tot 40 %¹⁴, bij de tweede om 65 %¹⁵. Daarom kent de Belgische sociale wetgeving twee systemen van tegemoetkomingen voor personen met een handicap voor wie er geen plaats is op de arbeidsmarkt: de inkomensvervangende tegemoetkoming (IVT) en de integratietegemoetkoming (IT)

¹⁴

<http://www.senate.be/www/?MIval=/publications/viewPub.html&COLL=S&LEG=4&NR=420&VOLGNR=1&LANG=nl>

¹⁵ http://statbel.fgov.be/nl/statistieken/cijfers/arbeid_leven/werk/relatief/

Eenzijds klagen de adviesraden al geruime tijd over het feit dat het IVT-bedrag niet toereikend is voor een behoorlijke levensstandaard. Dat hun vraag terecht is, werd bevestigd door de studie 'Handilab'¹⁶, die de aandacht vestigt op de armoede waarin bijna 40% van de Belgen met een tegemoetkoming voor gehandicapten moet leven.

Anderzijds kloppen zij vaak aan bij de bevoegde overheden om te komen tot een verhoging van de inkomensvervangende tegemoetkoming, zodat geen enkele persoon met een handicap genoodzaakt zou zijn te (over)leven met een maandelijks inkomen onder de armoedegrens bevindt¹⁷.

In een ontwikkelde maatschappij als die van België is dit een legitieme, om niet te zeggen een minimale eis. Het regeerakkoord van december 2011 ging in die richting. Sommige initiatieven die door het kabinet van de Staatssecretaris voor personen met een handicap werden uitgewerkt, gaan in die richting. Toch is deze doelstelling nog niet gehaald.

Dezelfde rechten, onafhankelijk van de leeftijd

De wet inzake de tegemoetkomingen voor personen met een handicap voorziet tevens in een specifieke tegemoetkoming voor personen met een handicap die de leeftijd van 65 jaar hebben bereikt: de tegemoetkoming voor hulp aan bejaarden (THB).

Deze heeft hetzelfde doel als de integratietegemoetkoming en dient om de handicapgebonden meerkosten te compenseren. Vanuit de optiek van de definitie en medische beoordeling is de THB een IT voor mensen boven de 65 jaar.

Het belangrijkste probleem dat het BDSF en de adviesraden willen aanstippen is dat de wetgever om louter budgettaire redenen verschillende administratieve bijzonderheden heeft vastgelegd: minder hoge tegemoetkomingsbedragen voor de THB dan voor de IT, een andere berekening van de inkomens, vaak in het nadeel van de THB, enz.

Deze mensen krijgen dus niet dezelfde behandeling; doorslaggevend is of de handicap wordt vastgesteld voor of na de leeftijd van 65 jaar.

Dit probleem dreigt nog groter te worden door het feit dat volgens het federaal regeerakkoord van 01/12/2011 de THB aan de deelgebieden wordt overgedragen. In de toekomst dreigen de tegemoetkomingen dus te verschillen afhankelijk van het gewest waar de persoon met een handicap woont.

Tot slot krijgen personen bij wie de handicap ontstaan is na de leeftijd van 65 jaar geen toegang tot een hele reeks door de gewesten betaalde hulpmiddelen.

Toegang tot een betaalbare en aangepaste woning

¹⁶ Synthese van het onderzoeksproject "Handilab". Op.cit., Loc.cit. p.23-24:

http://www.belspo.be/belspo/organisation/Publ/pub_ostc/agora/ragkk154samenv_nl.pdf

¹⁷ Nationale Hoge Raad voor personen met een handicap, Memorandum 2011, Brussel, 2011.

http://ph.belgium.be/view/nl/memorandum/dignity_of_pwd.html

Wanneer het gaat om maatschappelijke integratie, neemt de toegang tot huisvesting een centrale plaats in. Op dit vlak kampen heel wat personen met een handicap met problemen. Ze ondervinden moeilijkheden bij het vinden van een woning die aan hun wensen en vooral hun noden is aangepast:

- Het huidige aanbod aan sociale woningen is ontoereikend en het begrip “aangepaste woning” heeft op dit vlak nog niet voldoende ingang gevonden. Voor gezinnen met kinderen is de situatie nog moeilijker: vooral aan woningen met minimum 3 kamers is er een groot tekort.
- Wanneer bovendien een van de gezinsleden een handicap heeft die specifieke aanpassingen vereist, is het aanbod onbestaand.
- Op de privémarkt is het aanbod aan betaalbare huurhuizen zeer beperkt. Bovendien blijken private woningen die tegen een lage prijs worden verhuurd vaak allerm minst in overeenstemming met de normen inzake veiligheid en hygiëne. Tot slot kunnen huurders in sommige provincies helemaal geen woning vinden aan minder dan 50% van hun inkomen, wat een enorme financiële druk op hun schouders legt.

Over een woning beschikken is niet alles, ze moet ook nog verwarmd worden. Helaas zijn de goedkoopste woningen ook het moeilijkst om te verwarmen. De adviesraden betreuren ten eerste dat een tegemoetkoming voor personen met een handicap niet volstaat om op voet van gelijkheid toegang te hebben tot huisvesting.

Artikel 12. Gezondheid – Pagina 57 en volgende van het officieel Belgisch verslag

Door de complexiteit van het systeem van de geneeskundige verzorging en het gebrek aan informatie missen sommige personen tegemoetkomingen waarop ze eigenlijk recht hebben. Bovendien wordt geen rekening gehouden met de meerkosten die bepaalde handicaps met zich meebrengen. Tot slot maakt de opleiding van het verzorgend personeel geen deel uit van de specifieke benaderingen tot de verschillende handicaps.

Informatie en communicatie

Over het algemeen is de ‘groep’ van personen met een handicap zich zeer goed bewust van gezondheidsgerelateerde thema’s. Op dit vlak spelen verenigingsleven en de ziekenfondsen een belangrijke informatieverstrekken de en bewustmakende rol.

Toch volstaat het zeker niet dat men zich van iets bewust is. Daarnaast moet men de juiste informatie kunnen vinden en begrijpen om de juiste persoonlijke keuzes te maken. Ook vandaag nog ondervinden sommige personen met een handicap die zich willen informeren moeilijkheden in de

gezondheidssector. Deze kunnen in verschillende levensfasen van de betrokken persoon de kop opsteken.

Zelfs het gebruik van communicatietechnologie volstaat op dit moment niet om de lacunes in de traditionele media te compenseren. Zo beantwoorden de websites van de ziekenfondsen bijvoorbeeld niet aan de criteria inzake webtoegankelijkheid.

Bovendien moet de communicatie tussen de patiënt met een handicap en alle actoren van de geneeskundige verzorging gebeuren in een taal die hij of zij begrijpt (nationale gebarentalen, Braille, vereenvoudigde taal) en dit zonder dat de daarmee verbonden kosten door de betrokkene moeten worden betaald, zoals nu het geval is (bv: de kosten voor een tolk gebarentaal).

Anderzijds moeten personen met een handicap toegang hebben tot dezelfde geneeskundige verzorging als de andere patiënten, hetgeen niet altijd het geval is: kinderen en jongeren met een handicap met een IQ lager dan 86 krijgen hun logopediebehandeling bijvoorbeeld niet terugbetaald.

Tot slot dienen alle gezondheidsdiensten toegankelijk te zijn en moeten waar nodig redelijke aanpassingen gebeuren¹⁸.

Meerkosten ten gevolge van handicap

Ondanks alle maatregelen voor een kwaliteitsvol verzorgingsaanbod voor alle Belgen blijven de kosten voor geneeskundige verzorging nog te hoog voor:

- personen met een laag inkomen: wanneer men moet rondkomen met een inkomen dat te laag is om alle essentiële uitgaven te dekken, hetgeen het geval is bij heel wat personen met een handicap, wordt men ertoe verplicht een keuze te maken tussen verschillende uitgaven die nochtans allemaal essentieel zijn, vaak ten koste van de geneeskundige verzorging.
- personen bij wie de handicap of ziekte een aanzienlijke financiële last met zich meebrengt: in dit kader dient te worden aangestipt dat een OMNIO-tussenkost enkel op vraag wordt toegekend en een deel van de doelgroep hier de facto naast grijpt.

Bepaalde geneeskundige zorgen en geneesmiddelen worden niet door het RIZIV terugbetaald en blijken te duur voor sommige mensen met een handicap.

Ook de kosten van een ziekenhuisopname zijn een probleem: steeds vaker worden zij grotendeels gedekt door hospitalisatieverzekeringen van

¹⁸ Zie de brochures van het CGKR over redelijke aanpassingen in de gezondheidssector: http://www.diversite.be/?action=publicatie_detail&id=113

privéinstellingen en ziekenfondsen¹⁹, door middel van de betaling van een vrij hoge maandelijkse premie.

Aangezien heel wat personen met een handicap een inkomen hebben dat hen onder de armoedegrens brengt, beschikken heel wat van deze mensen niet over een hospitalisatieverzekering. Wat de ziekenhuisopname betreft staan ze dus niet op voet van gelijkheid met de rest van de bevolking.

Opleiding van verplegend personeel

Personen met een handicap vinden niet gemakkelijk de hulp en ondersteuning waaraan ze nochtans een grote en dikwijls dringende behoefte hebben. Zij moeten vertrouwd geraken met vreemde begrippen en netwerken. De kennis van de professionele hulpverleners waarop de betrokkenen doorgaans een beroep doen, schiet vaak te kort om de realiteit van de handicap correct te begrijpen.

Het BDF en de adviesraden van personen met een handicap betreuren de het medische aspect te veel nadruk krijgt. Gezondheid wordt niet alleen door het medische bepaald. Naast medische handelingen zijn er ook de sociale en menselijke handelingen. Daarom moeten de medische en paramedische opleidingen worden aangevuld met bijkomende competenties, waarbij de benadering gericht moet zijn op het concrete type fysieke, zintuigelijke of geestelijke handicap van de patiënt: in de opleiding geneeskunde komt dit aspect vandaag onvoldoende aan bod.

De arts blijft daarentegen de belangrijkste vertrouwenspersoon van zijn patiënt en diens naasten, zelfs voor zaken die niet direct met de medische handelingen te maken hebben. In sommige gevallen blijven de nodige coördinatie en de samenwerking tussen het medisch team en de gezondheidsbeheerders – in eerste instantie de ziekenfondsen – gespannen of zelfs negatief.

Artikel 13. Onderwijs – pagina 66 en volgende van het officieel Belgisch verslag

Met de integratie van kinderen en adolescenten met een handicap in het reguliere onderwijs staan we in ons land nog niet ver, zeker in de Franse Gemeenschap.

Onze scholen zijn niet inclusief genoeg, verre van zelfs. Dit geldt voor alle kinderen met specifieke behoeften, ongeacht de aard ervan. Ieder jaar ontvangt het Centrum voor gelijkheid van kansen en racismebestrijding meldingen van ouders met kinderen die niet (meer) tot het reguliere onderwijs worden toegelaten. De oorzaak moeten we in eerste instantie zoeken bij een gebrek aan sensibilisering en kennis over handicap, maar ook

¹⁹ Momenteel is er slechts een ziekenfonds dat een basishospitalisatieverzekering aanbiedt op mutualistische grondslag, dat wil zeggen volgens dezelfde regels voor al zijn leden.

bij het gebrek aan omkadering en voldoende pedagogische middelen. Het kind moet zich hieraan aanpassen, wat onzinnig is, zeker wanneer het ziek is of een handicap heeft. Deze school voor iedereen is op dit moment verre van gerealiseerd.²⁰

Veel kinderen genieten niet het wettelijk beschermde recht op onderwijs omwille van gedragsproblemen. Zij worden dus gestraft omdat ze een handicap hebben. Zo wordt kinderen met een autisme- of karakterstoornissen regelmatig het recht op bijstand van de jeugdhulpdiensten ontzegd, waardoor de ouders niet meer kunnen gaan werken. Geen enkele structuur kan zich immers om hun kind bekommeren. Zo komt men terecht in de reeds aangehaalde spiraal van discriminatie door associatie (doorgaans stopt de moeder met werken, door de omstandigheden wordt het gezinsleven uit het sociale leven uitgesloten, het gezin heeft minder inkomsten waardoor men vroeg of laat in de armoede terechtkomt).

Kinderen met een handicap ondervinden heel wat moeilijkheden bij de zoektocht naar een gepaste, stimulerende schoolomgeving die aan hun noden tegemoetkomt. De bestaande schoolstructuren in de Franse Gemeenschap voldoen op dit vlak alvast niet.

Het onderwijs voor sociale promotie heeft, zoals de naam al aangeeft, als doel bijkomende kansen te bieden aan mensen die aanvullende vaardigheden willen verwerven met het oog op zelfontplooiing en een betere sociale integratie door arbeid. Het is dan ook volledig geschikt voor mensen die ten gevolge van hun handicap kwetsbaar zijn en tijdens hun schooltijd niet altijd de juiste kansen gekregen hebben. Zo geeft het AWIPH net als het FOREM een attest dat personen met een handicap vrijstelt van inschrijvingsrechten. Op het eerste zicht lijkt deze onderwijsvorm een perfecte springplank en een schoolcursus in het gespecialiseerd onderwijs.

Toch is de situatie verre van ideaal: vaak worden de cursussen georganiseerd in schoolgebouwen voor voltijds dagonderwijs die bovendien niet de meest recente zijn en dus in architecturaal op zich weinig toegankelijk (problemen met trappen en toiletten). Er is geen pedagogische hulp voorzien vanwege de Franse Gemeenschap.

De diensten voor integratiehulp of *Services d'Aide à l'intégration* (SAI) van het AWIPH, die vaak actief zijn in het basis- en secundair onderwijs, zijn er in theorie om deze personen te begeleiden, maar door hun kleine aantal in Wallonië en het personeelstekort kunnen ze nauwelijks op eventuele aanvragen ingaan; bovendien zijn slechts weinig mensen op de hoogte van het bestaan van deze diensten.

In termen van subsidies wordt het onderwijs voor sociale promotie stiefmoederlijk behandeld, en wat betreft de integratie van personen met een handicap wordt dit systeem zelfs helemaal vergeten.

De situatie van het beroepsonderwijs, dat georganiseerd wordt door de FOREM of een andere opleidingsaanbieder, is nog moeilijker. Men beschikt nauwelijks over toegankelijke gebouwen. Bovendien is het niet altijd eenvoudig de organisatie van deze opleidingen te plannen, terwijl men wel

²⁰ Liga van de rechten van het kind, situatie 2009, <http://www.ligue-enfants.be/?p=26>

vaak een beroep moet doen op een erkende dienst die zijn interventies moet plannen.

Een andere vaststelling betreft de vormingsbegeleiding van volwassenen met een handicap die soms al een aantal tegenslagen achter de rug hebben. Dit vergt een andere aanpak dan de begeleiding van kinderen en adolescenten, en men kan van een dienst voor integratiehulp op dit vlak geen polyvalentie verwachten. In de regio Bergen-Borinage bestaat er een begeleidingsdienst voor volwassenen die een beroepsopleiding volgen, met als uiteindelijk doel de integratie op de arbeidsmarkt. De wachttijd bedraagt 9 maanden en het aantal mensen die hierop een beroep kunnen doen, is beperkt.

Dit doet fundamentele vragen rijzen over de gelijkheid van kansen voor personen met een handicap in een maatschappij met een ontspoorde arbeidsmarkt.

Moeten personen met een handicap dan automatisch steuntrekkers worden op de loonlijst van de regeling van de tegemoetkoming voor gehandicapten, en uitgesloten zijn van de arbeidsmarkt van valide mensen?

Daarnaast zijn er nog andere problemen die niet genegeerd mogen worden, met name:

- Schoolvervoer in het gespecialiseerd onderwijs is bijna mishandeling; soms duurt het hele traject wel 2 uur in slechte omstandigheden, en op woensdag ('s namiddags geen les) brengen de kinderen meer dan de helft van de tijd op de school bus door. Welke werknemers zou een dergelijke situatie zonder slag of stoot aanvaarden?
- Sommige kinderen onder de 12 staan voor 6 uur 's ochtends op om tegen 9 uur in de klas te zitten, en komen terug thuis om 17.30 uur. Men kan zich wel voorstellen hoe moet deze door hun handicap reeds kwetsbare kinderen dan zijn.
- Wie in het basisonderwijs gebruik wil maken van het schoolvervoer is verplicht naar de dichtstbijzijnde school te gaan in functie van het handicap type (dit betekent niet het kortste reistraject);
- In het secundair onderwijs wordt de vrijheid van keuze beperkt door het kleine aantal opties per streek. Zo is er in de regio Bergens slechts een optie voor adolescenten met een lichamelijke handicap;
- Vaak laat de architecturale toegankelijkheid van de schoolgebouwen te wensen over, voor in het secundair onderwijs waar men in functie van de materie van klaslokaal moet wisselen. Hiertoe worden heel wat jongvolwassenen met een lichamelijke handicap ertoe gedwongen naar een school te gaan waar de optie van hun keuze wordt aangeboden, en zijn ze verplicht hun toevlucht te nemen tot het gespecialiseerd onderwijs, waar het aanbod ook zeer beperkt is. Ter herinnering: de ontscholing van kinderen met een handicap in het middelbaar onderwijs bedraagt ongeveer 6.000 leerlingen.

Artikel 15. Het culturele leven – pagina 77 en volgende van het officieel Belgisch verslag

Globaal gezien laat de participatie aan het culturele leven op alle vlakken erg te wensen over. Kijken we naar de keuzemogelijkheden die personen met een handicap worden geboden, dan stellen we vast dat zij in vergelijking met de rest van de bevolking slechts zeer beperkt toegang hebben tot dit domein, of het nu gaat om de toegang tot infrastructuur, culturele manifestaties, televisieprogramma's, culturele producten of auteursrechten.

Toegankelijkheid van de infrastructuur

De toegankelijkheid van de culturele, recreatieve, sport- en vrijetijdsinfrastructuur wordt gewaarborgd door de gewestelijke wetgeving, maar wordt niet altijd in de praktijk omgezet.

Heel wat gebouwen, zoals bibliotheken, musea en schouwburgen, zijn immers meer dan 25 jaar oud. Zij zijn niet ontworpen in overeenstemming met de regelgeving die dateert van na hun realisatie. Bij gebrek aan verplichtingen, financiële middelen of sensibilisering worden aanpassingen ofwel niet voorzien, of wel slechts ten dele uitgevoerd.

Op dit vlak moeten we helaas vaststellen dat een terugkerend argument om het gebouw niet in overeenstemming met de regels te moeten maken, de vaststelling is dat het gebouw geklasseerd is. In heel wat gevallen geldt de klassering slechts voor een beperkt gedeelte van het gebouw en kan een correcte analyse van het gebouw en de mogelijke oplossingen volstaan om alles in orde te brengen²¹.

Toegang tot culturele manifestaties

Behalve weinig toegankelijke vervoersmiddelen ondervinden personen met een handicap nog heel wat andere moeilijkheden wanneer ze een voorstelling willen bijwonen, zoals ontoegankelijke locaties, onduidelijke signalisatie of een gebrek aan opgeleid personeel om personen met een handicap te verwelkomen. Nochtans zijn ook op dit vlak redelijke aanpassingen mogelijk²².

Daarbij komt ook de prijs voor culturele manifestaties, die voor de meeste personen met een handicap vaak te hoog uitvalt.

Naast een inclusieve cultuur moet er voldoende ruimte komen voor aangepaste cultuurproducties.

Ten slotte blijken organisatoren van culturele evenementen in hun algemeen aanbod onvoldoende aandacht te schenken aan producties van kunstenaars met een handicap.

Toegang tot televisieprogramma's

²¹ <http://www.gamah.be/missions/former/documentation/conseils-accessibles>

²² Zie de brochures van het CGKR over redelijke aanpassingen in de culturele sector: http://www.diversite.be/?action=publicatie_detail&id=113

We kunnen enkel betreuren dat de middelen waarover de televisiemedia beschikken om zo veel mogelijk toegang te bieden tot culturele ontspanning en informatie onderbenut blijven.

Zo is het gebruik van ondertiteling bijna onbestaand in Franstalig België.

Het gebruik van gebarentaal wordt voor bepaalde programma's enkel in Franstalig België toegepast. Op dit vlak dient er een onderscheid te worden gemaakt tussen drie soorten zenders:

- De openbare zenders bieden enkel gebarentaal aan voor het journaal en zeer zelden ook voor een andere uitzending.
- De commerciële zenders doen nooit een beroep op gebarentaal.
- De "gemeenschapszenders" bieden bijna nooit gebarentaal omdat ze te weinig subsidies krijgen.

Ook in de Vlaamse Gemeenschap gebruiken de televisiezenders gebarentaal, zij het niet op televisie in strikte zin maar wel op de websites.

Tot nu toe gaat te weinig aandacht naar de toegankelijkheid tot de visuele media voor blinden en slechtzienden. De technologie bestaat, maar door onwil en onvoldoende financiering wordt er onderbenut.

Tot slot zijn er in België in geen enkel taalgemeenschap uitzendingen in "vereenvoudigde taal".

Toegang tot culturele producten

De wet over het intellectuele eigendomsrecht heeft voor sommige personen met een handicap ook vandaag consequenties wat betreft de toegankelijkheid van producten.

Momenteel kunnen slechtzienden heel wat boeken gratis in audioformaat worden raadplegen. Dit geldt evenwel niet voor andere handicaptypes, die nochtans net zo goed van dit bestandsformaat gebruik kunnen maken.

Werken die specifiek voor personen met een handicap worden ter beschikking gesteld, zijn nog zeer zeldzaam.

Intellectuele eigendom

Er zijn lacunes in de wetgeving over het auteursrecht. Personen met een handicap die in een instelling verblijven, kunnen er immers geen gebruik van maken.

Slotaanbevelingen

De geschetste ontwikkelingen tonen duidelijk aan dat er lacunes en tekorten zijn met betrekking tot de meest elementaire economische, sociale en culturele rechten.

Het Belgisch systeem schiet op twee vlakken tekort:

- Teksten die soms nog ouderwets zijn of onvoldoende rekening houden met de noden van personen met een handicap (cf. het systeem van de tegemoetkomingen en het statuut van de mantelzorger).
- Ontwikkelingen van maatregelen en acties volledig in strijd met het naleven van de rechten.

Als belangenverenigingen die opkomen voor de behoeften en de rechten van personen met een handicap, maar vaststellen dat de regelgeving en genomen maatregelen ten gronde inadequaat zijn en tegengesteld aan de fundamentele rechten vermeld in het Verdrag en ervoor ijveren dat de wetgeving, het beleid en de praktijken in overeenstemming zouden worden gebracht met de eisen van dit Verdrag, wensen het BDF en de 4 Adviesraden de volgende aanbevelingen en eisen te formuleren:

1. *Alle regelgevingen en beleidsmaatregelen moeten steeds als doel hebben ondersteuning te bieden aan de uitoefening van de rechten en de plichten beoogd bij het betreffende Verdrag voor alle burgers, inclusief de personen met een handicap, met inbegrip van kinderen, vrouwen en ouderen, en dit in alle domeinen van het economische, het sociale en het culturele leven.*
2. *De personen met een handicap en de structuren die hen vertegenwoordigen moeten structureel deel uitmaken van de beleids- en beslissingsorganen op alle niveaus van de politieke macht.*
3. *De manier waarop men personen met een handicap in België in de institutionele en de familiale context opvangt, moet in overleg met de betrokken personen en rekening houdend met hun behoeften worden herzien.*
4. *Redelijke aanpassingen, die personen met een handicap en hun familie de kans geven hun leven te leiden, moeten, overeenkomstig de rechten en plichten van het onderhavige Verdrag structureel en financieel door de Belgische Staat, zijn mandatarissen en alle economische stakeholder in rekening worden verzekerd. Het niet naleven van de uitwerking van de redelijke aanpassingen door deze instanties moet daadwerkelijk worden opgevolgd en gesanctioneerd.*
5. *Met de betrokkenen moet rekening worden gehouden op een manier die aangepast is aan hun therapeutische noden, ook met betrekking tot de toegang tot informatie en communicatie.*
6. *Alle beleidsmaatregelen en acties moeten gericht zijn op echte begeleiding van de persoon met een handicap inclusief kinderen bij het nemen van beslissingen die hen aanbelangen.*
7. *Net als andere burgers moeten personen met een handicap echt de kans krijgen op alle domeinen van het leven bepalende keuzes te*

maken, hetgeen tevens een fatsoenlijk inkomen veronderstelt.

- 8. Personen met een handicap moeten ondersteund worden op vlak van de toegang tot onderwijs, tewerkstelling, huisvesting en cultuur. Bovendien moet deze ondersteuning geïnstitutionaliseerd worden.*
- 9. De mantelzorger moet een wettelijk statuut krijgen. Gezinssolidariteit mag geen verplichting zijn maar moet voortvloeien uit de vrije keuze van de persoon met een handicap en zijn familie.*

